

J. P. Zwemer, *Zeeland 1945-1950* (Vlissingen: Den Boer de Ruiter, 2000, 719 blz, ISBN 90 74576 21 4).

Dit omvangrijke boek wordt in het voorwoord aangekondigd als eerste deel van een reeks studies over Zeeland in de periode 1945-1960. De regionale geschiedschrijving, die momenteel veel vruchten baart in de vorm van overzichtswerken van de historie van steden en provincies, omvat hiermee een nieuwe variant: de provinciale 'thick description'. Want die term is van toepassing op het grootste deel van het boek van Zwemer. Hij heeft weliswaar voor een ordenend principe gekozen door als centrale thema's de wederopbouw en de toenemende rol van de staat te nemen, maar dat neemt niet weg dat zijn studie een welhaast encyclopedisch karakter heeft gekregen.

Na uitgebreide hoofdstukken over Zeeland in het interbellum en gedurende de bezetting, wordt de naoorlogse geschiedenis in vier delen behandeld. Allereerst komt de 'evacuatieperiode' aan de orde. Na de bevrijding in november 1944 was een groot deel van de provincie door zware gevechten en inundaties in feite onbewoonbaar geworden. De vestiging van het centraal gezag na de bevrijding verliep in Zeeland buitengewoon moeizaam en onregelmatig. Zwemer volstaat hierbij niet met een analyse van de complexe verhoudingen tussen het voormalig verzet, het militair gezag, de vooroorlogse autoriteiten en de civiele diensten van de geallieerden. Hij slaagt er ook in over te brengen hoezeer de bevolking te lijden had, eerst onder het geweld van de bevrijding, vervolgens onder de bestuurlijke willekeur.

Zwemer legt een grote voorliefde voor het verhaal van de 'gewone man' aan de dag. Scherp wordt daardoor duidelijk hoe de tijd van herstel van oorlogsschade en voorzichtige wederopbouw door de Zeeuwse bevolking is beleefd. In het deel van het boek dat is gewijd aan de politiek, met als centrale thema de 'doorbraak', komt naar voren hoezeer sprake is geweest van lokale ontwikkelingen, waarin een gemeenschappelijke Zeeuwse noemer zich veelal hooguit deed vermoeden. Zwemers betoog is op dit punt niet veel meer dan smakelijke anekdotiek rond enkele hervormde predikanten die publiekelijk waren toegetreden tot de nieuwe Partij van de Arbeid, en oude SDAP-leden die het er maar moeilijk mee hadden dat de PvdA, hun nieuwe politieke tehuis, meedeed aan Koninginnedag. Bij de eerste naoorlogse kamerverkiezingen bleek de PvdA het in Zeeland heel behoorlijk te doen: de overloop naar de CPN was geringer dan in Nederland als geheel en bovendien bleek de PvdA in Zeeland nogal wat hervormde voormalige ARP-stemmers te trekken die voor een deel ook overstapten naar de andere winnaar in Zeeland: de CHU. Deze laatste slaagde er vervolgens bij de vlak na de kamerverkiezingen gehouden verkiezingen voor Provinciale Staten in om stemmen te winnen ten koste van de PvdA, die ook veel voormalige VDB-stemmen verloor aan de VVD. Provinciaal antisocialistisch standdenken was dus sterker dan affiniteit met het landelijke doorbraakstreven. Bij de gemeenteraadsverkiezingen van 1946 kwam echter naar voren dat de opmars van arbeiders in de Zeeuwse politiek niet te stoppen was. De vooroorlogse gezagsverhoudingen waren door de bezetting onherstelbaar aangetast, concludeert Zwemer.

Na meer dan 350 pagina's met dit soort aardige wetenswaardigheden volgen zes hoofdstukken onder de noemer 'Wederopbouw', waarin Zwemer zich méér dan een veredelde chroniqueur betoont. Geen 'thick description', maar een afgewogen betoog over het herstel van Zeeland na de oorlog. Een uitstekend hoofdstuk over grote planologische ambities wordt gevolgd door hoofdstukken waarin scherp de belemmeringen voor modernisering naar voren komen. De bijzondere geografie van de provincie gekoppeld aan een gebrek aan middelen, stonden stedenbouwkundigen en het provinciebestuur in de weg. Bovendien bleek de gebrekkige infrastructuur een hinderpaal voor de terugkeer van industrie. Eigenaren van verwoeste bedrijven

herstelden hun onderneming liever elders. Voorts was door de inundaties en de gevechtshandelingen de Zeeuwse woningvoorraad zwaar getroffen, ernstiger dan in welke andere provincie dan ook. De wederopbouw bood daarmee ongekende mogelijkheden voor architecten die vrijwel ongeremd hun gang konden gaan, wat resulteerde in een streekeigen variant van de overal in Nederland verrijzende wederopbouwarchitectuur. Het herstel van de landbouwgrond spitste zich toe op Walcheren, waar het landschap werd gereconstrueerd en de landbouw werd gemoderniseerd volgens de nieuwste inzichten. Meer dan honderd boerenbedrijven werden verplaatst naar de nieuwe Noordoostpolder, om ruimte te maken voor bedrijfsvergroting en rationalisering.

De kracht van de hoofdstukken over de wederopbouw is bovenal hierin gelegen dat er een echt Zeeuws verhaal valt te vertellen. Anders dan in de eerdere delen van het boek is de geschiedenis van Zeeland hier meer dan een optelsom van landelijke ontwikkelingen en lokale eigenaardigheden. In een zeer omvangrijk slotdeel schetst Zwemer de modernisering van de Zeeuwse maatschappij in al zijn geledingen rond 1950. De in 1945 ingezette voorzichtige politiek en bestuurlijke vernieuwing consolideerde zich, en door een actief overheidsbeleid op verschillende niveaus bloeide de Zeeuwse economie op. Hier laat Zwemer de belangrijkste ontwikkelingen uit de eerdere delen van het boek samenvallen, gecombineerd met beschouwingen over de voortgang van de modernisering van de samenleving zoals die ook elders in Neerland viel waar te nemen. Het laatste deel lijkt hiermee een opmaat voor een analyse, in het volgende boek, van een Zeeuws succesverhaal dat weinig afwijkt van de ontwikkeling van andere overwegend agrarische provincies. Maar zoals we allemaal weten: de kracht van het water bepaalde dat de Zeeuwse geschiedenis zijn eigen verloop kende. Pas in de slotzin van de conclusie wijst Zwemer vooruit naar de watersnoodramp van 1953.

De laatste twee delen van het boek doen uitzien naar het vervolg van deze studie, waarin ongetwijfeld de watersnoodramp centraal zal staan. Het geeft Zwemer hopelijk houvast voor een beschouwing waarin hij het eigene van de Zeeuwse geschiedenis scherp naar voren brengt. Dat kan een studie opleveren die evenwichtiger van opbouw is dan het hier besproken boek, waarin nog te vaak de anekdotes het zicht op de grote lijnen in de geschiedenis in de weg staan.

Dirk Jan Wolffram

R. E. van Holst Pellekaan, I. C. de Regt, *Operaties in de Oost. De Koninklijke marine in de Indische archipel (1945-1951)* (Amsterdam: De Bataafsche leeuw, 2003, 368 blz, €39,50, ISBN 90 6707 566 3).

Van Holst Pellekaan en De Regt hebben zich ten doel gesteld het gat te dichten tussen de honderden titels over het Nederlandse militaire optreden in Indonesië te land en de slechts twee studies die tot op heden aan het optreden van de Koninklijke marine daar zijn gewijd: het beleid van vlootvoogd vice-admiraal Pinke en het optreden van de mariniersbrigade. Hoog tijd dus om de operaties van vloot en marine luchtvaartdienst nader te beschrijven. De auteurs geven daarbij aan dat niet alle acties konden worden beschreven en dat keuzes moesten worden gemaakt. Welke criteria daarbij zijn gehanteerd wordt evenwel niet aangegeven. Aangenomen wordt dat het hier de grotere operaties betreft die ten behoeve van actie te land zijn uitgevoerd en dat voor andere zaken, zoals de bestrijding van smokkel, het mijnenvegen en de inzet van vliegtuigen, zij zich vooral door het beschikbare archiefmateriaal en met name de wat uitgebreidere patrouilleverslagen hebben laten leiden.